

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

Анализируя современные тенденции волейбола на основании перечисленных исследований мы видим большое значение имеет количественное и качественное выполнение силовой подачи при условии их вариативности. Исходя из этого и формируются современные тенденции применяемой тактики волейбола ведущих команд Казахстана. С учетом игры либеро возрастает результативность подач в зону 6 и 5, при силовой подаче и при планирующей в 1 – 5, что способствует выбору наиболее эффективной тактической схемы для обучения и совершенствования методов, моделей игры волейбол.

Список использованных источников

1. «Федерация волейбола Республики Казахстан. Методическое пособие по обучению игре в волейбол и её совершенствование. Пособие для студентов физических факультетов»
2. Ю.Д. Железняк, И.В. Кулишенко, Е.В. Крякина «Методика обучения физической культуре 2-е издание»

УДК 372.851

**10 СЫНЫПТА ФУНКЦИЯНЫ ЗЕРТТЕУГЕ АРНАЛҒАН
ЕСЕПТЕРДІ ШЫҒАРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІГІ**

*Плетай Н.Б., А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Достулова У.К., аға оқытушы, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті*

Бұл мақалада функцияны зерттеуге арналған есептерді шешуді оқыту әдістемесін зерделеп, әдістемелік нұсқаулық құру және оны практикада қолданылуын құрастырып, сараптама жүргізілді.

Қазақтың тұңғыш ғалымы Шоқан Уәлихановтың «Халықтың кемеліне келіп, өркендеп өсуі үшін ең алдымен азаттық пен білім қажет» деп айтқан қанатты сөзі бүгінгі тәуелсіз еліміздің жастары үшін болашаққа бастау мұраты болмақ. Бұлай дейтініміз, қазіргі қарыштап дамып жатқан әлем өркениетінің негізі сапалы оқу-біліммен тығыз байланысты екендігі баршамызға аян. Бұл мәселе Елбасы Жолдауында назардан тыс қалмаған. Тұңғыш Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында: «Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімдік деңгейімен айқындалады» деп айтылған.

«Есепті жеңу – ой жеңісі» болып табылады. Мектеп оқулықтарында функция ұғымын анықтауға және енгізуге, сонымен қатар оны оқушылар арасында одан әрі қалыптастыруға қатысты әртүрлі тәсілдер бар. Бұл осы тұжырымдаманың пайда болуы мен дамуының бұрын қарастырылған тарихи аспектілеріне байланысты. Функция ұғымын генетикалық тұрғыдан түсіндіру 19 ғасырдың ортасына дейін осы ұғымға енген негізгі белгілердің әдіснамалық дамуына негізделген. Осы интерпретациямен функционалды бейнелеу жүйесі келесі маңызды ұғымдарды қамтиды: айнымалы шама, айнымалы шамалардың функционалды тәуелділігі, формула, жазықтықтағы декарттық координаталар жүйесі.

Функция ұғымын логикалық түсіндірудің негізі алгебралық жүйені анықтау шеңберінде осы тұжырымдаманы әдістемелік талдауға негізделген функционалды көріністерді оқытуды құру болып табылады. Осы тәсілмен функция функционалды шартты қанағаттандыратын екі жиын арасындағы қатынастың ерекше түрі ретінде пайда болады. Функция ұғымын зерттеудің бастапқы кезеңі оны қатынас тұжырымдамасынан шығару болып табылады. Осы бағыттардың әрқайсысының өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Сонымен,

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

авторлар генетикалық интерпретация қоршаған әлем құбылыстарын зерттеуге қатысты функция ұғымының модельдік жағын оңай ашатынын атап өтті. Бұл интерпретация алгебра курсының қалған мазмұнымен табиғи байланыста болады, өйткені онда қолданылатын функциялардың көпшілігі алгебралық немесе кестелік түрде көрсетілген. Алайда, авторлар бұл тәсілмен айналымы әрқашан жанама түрде (немесе тіпті айқын) сандық мәндердің үздіксіз қатарынан өтеді деп болжанғанын көрсетеді. Байланысты тұжырымдама бұған негізінен тек бір сандық аргументтің сандық функцияларымен байланысты (сандық интервалда анықталған). Оқыту кезінде функционалды көріністерді қолданып, дамыта отырып, оны алғашқы сипаттау шектерінен үнемі өтіп отыру қажет.

Логикалық тәсілді қолданғанда мектеп математикасының тілін байытатын әр түрлі құралдарды қолданып функция ұғымын бейнелеу қажет. Формулалар мен кестелерден басқа, мұнда функцияны көрсеткілер, жұптар тізімі арқылы орнатуға болады. Математиканы оқытуда пайда болған тұжырымдаманы жалпылау және оған байланысты түрлі байланыстарды құру мүмкіндіктері осындай түсіндірудің негізгі артықшылықтары болып табылады. Алайда, авторлар атап өткендей, осы жолда жасалған жалпы тұжырымдама негізінен бір сандық аргументтің сандық функцияларымен, яғни генетикалық негізде қалыптастыру әлдеқайда жеңіл болатын аймақпен байланысты болады.

Отандық мектептің тәжірибесі көрсеткендей, негізгі мектепте нақты функцияларды келесі әдістемелік схема бойынша зерделеу пайдалы:

1. Осы функцияға әкелетін нақты жағдайларды немесе міндеттерді қарастырыңыз. Осы кезеңде студенттер практикаға немесе теорияны одан әрі дамыту қажеттілігіне сүйене отырып, осы функцияны зерделеудің орындылығына көз жеткізуі керек.

2. Функцияның анықтамасын тұжырымдау және оны формула түрінде жазу. Бұл кезеңде студенттер осы функцияның маңызды қасиеттерін анықтайды, оның анықтамаларын тұжырымдайды, функцияны формуламен жазады, осы формулаға кіретін параметрлерді зерттейді. Мұнда функцияның анықтамасын ассимиляциялау жүреді, тану жаттығулары орындалады.

3. Оқушыларды осы функцияның кестесімен таныстыру. Бұл кезеңде студенттер зерттелетін функцияны графикалық түрде бейнелеуді, осы функцияны графикте көрсетілген басқа функциялардан ажыратуды, параметрлердің функцияның графикалық бейнесінің сипатына әсерін белгілеуді үйренеді.

4. Функцияны негізгі қасиеттерге зерттеңіз. Мұнда студенттер функцияның анықталу аймағын және көптеген мәндерін, өсу мен кему аралықтарын, тұрақты аралықтарды, нөлдерді, функцияның экстремасын табады, оны паритетке немесе таққа, кезеңділікке, шектеулерге, үздіксіздікке және т.б. зерттейді. Негізгі мектепте функциялардың қасиеттері кесте бойынша, яғни көрнекі ойлар негізінде орнатылады, ал кейбіреулері аналитикалық түрде негізделген. 7-9 сыныптарда оқушылар функциялардың қасиеттерін үш «тілде» түсіндіруді үйренеді: графикалық, ауызша және символдық. Бұл дағды біртіндеп қалыптасады және үлкен дидактикалық мәнге ие.

5. Әр түрлі есептерді, атап айтқанда теңдеулер мен теңсіздіктерді шешуде функциялардың зерттелген қасиеттерін қолданыңыз. Бұл кезең зерттелетін функциямен байланысты негізгі ұғымдар мен теориялық ережелерді бекіту кезеңі, сондай-ақ тиісті дағдыларды қалыптастыру кезеңі болып табылады. Бұл әдістемелік схема кез келген функцияны зерттеуге арналған жоспарбағдарлама болып табылады.

Мектептегі функцияларды зерттеу нақты оқу іс-әрекетінің жаңа түрімен – зерттеумен байланысты. Функцияларды зерттеуге дейін оқушылар ғылыми-зерттеу қызметімен кездеспеді деп айту дұрыс болмас еді, бірақ бұл іс-әрекеттің тікелей мақсаты болған жоқ, сонымен қатар зерттеушілік дағдыларды қалыптастырудың тәрбиелік міндеті қойылмады. Мектепте

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

оқып жатқан кезде бірінші нақты функция – сызықтық, осындай мақсат қою керек. Функционалды материалдың ерекшелігі функциялардың нақты процестердің модельдері екендігінде көрінеді. Процестердің жеке қасиеттерін зерттеу функцияларды зерттеу арқылы жүзеге асырылады. Бетон функциялары процестердің нақты қасиеттерінің абстракциясы болып табылатын белгілі бір қасиеттерге ие. Белгілі бір функция үшін белгілі бір қасиеттердің болуы мен ерекшелігін анықтау функцияны зерттеу болып табылады.

Функциялардың белгілі бір қасиеттерін анықтау әдістері зерттеу әдістері болып табылады. Оларды: 1) координат әдісі; 2) қарапайым талдау (теңдеулер мен теңсіздіктерді қолдану арқылы); 3) математикалық талдау (туынды қолдану арқылы). Функцияларды зерттеу кезінде қажет болатын зерттеу дағдылары – бұл функция белгілі бір қасиетке ие болатын жағдайларды анықтай білу және шарттардың өзгеруіне байланысты функциялардың қасиеттері қалай өзгертінін анықтау мүмкіндігі. Аталған нақты зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру жалпы зерттеу қызметін қалыптастыруға әсер етеді.

Мектептегі функцияларды оқығанда келесі нақты зерттеу әрекеттері қалыптасады және қолданылады: функция болатын сандық жиынды және осы жиынға қабылдай алатын мәндер жиынтығын құру; функцияның анықталу облысында немесе оның кейбір бөліктерінде азайып немесе көбейіп жатқанын, оның максимумы немесе минимумы бар ма, жоқ па, функцияның түбірлері қандай, егер бар болса, функция жұп па, тақ па, периодты ма, жоқ па, соны анықтаңыз; осы функцияның қандай графигі және т.б.

Мысал №1. Функцияның анықталу облысын табыңыз: а) $f(x) = \frac{1}{x+3}$,

ә) $f(x) = \sqrt{x-2}$.

Шешуі:

а) $\frac{1}{x+3}$ өрнегі x – тің бөлімін нөлге айналдыратын мәндерінен басқа барлық мәнді қабылдай береді, яғни $x = -3$ -тен басқа. Сондықтан анықталу облысы – 3-тен басқа барлық сандардан тұрады: $D(f) = R - \{-3\}$

ә) $\sqrt{x-2}$ өрнегі $x - 2 \geq 0$ теңсіздігін қанағаттандыратын x -тің барлық мәндерін қабылдай береді, яғни $x \geq 2$ болғанда. Демек, функцияның анықталу облысы $[2; \infty)$ сәулесі.

Мысал №2. Функцияның анықталу облысын табыңыз: $y = \sqrt{x - \frac{x-4}{x+1}}$.

Шешуі: $y = \sqrt{x - \frac{x-4}{x+1}} = \sqrt{\frac{x^2+4}{x+1}}$

Онда $\frac{x^2+4}{x+1} \geq 0$ теңсіздігінің шешімін табамыз. Алымы $x^2 + 4$ айнымалының барлық мәндерінде оң. Теңсіздік $x > -1$ болғанда дұрыс. Демек, функцияның анықталу облысы $x \in (-1; \infty)$ болады.

Қорытындылай келе, қазіргі уақытта білім беру қызметкерлерінің алдында тұрған басты мақсат – еліміздегі білім беруді халықаралық деңгейге көтеру және білім сапасын көтеру, жеке тұлғаны қалыптастыру, қоғам қажеттілігін өтеу, оны әлемдік білім кеңістігіне кіріктіру болмақ. Өзіміздің қалыптасқан білім беру қалыбымыз бар. Бірақта ол жетілдіруді талап етеді. Бой салыстыратын емес ой салыстыратын осынау ғасырда ойы ұшқыр, пайым-парасаты дамыған, дербес іс-әрекет жасай алатын, өзіндік көзқарасы қалыптасқан қоғамда болып жатқан өзгерістерге бейім азамат тәрбиелеу барша ұстаздар қауымының міндеті. Адамның ерекше қасиеттерінің бірі – есепті дұрыс шеше білу. Біздің мақсатымыз – әр түрлі қиындықтағы есептерді дұрыс шығара білуге үйрету.

**ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БІЛІМ: МОДЕЛЬДЕР,
ӘДІСТЕР, ТЕХНОЛОГИЯЛАР
КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
МОДЕЛИ, МЕТОДЫ, ТЕХНОЛОГИИ**

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы» / А., 2012
2. Т.В. Смолеусова «Этапы, методы и способы решения задачи», 2003
3. А.Е. Әбілқасымова «Орта мектепте математика есептерін шығаруға үйретудің әдістемелік негіздері» / А., 2004
4. А.Е. Әбілқасымова «Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық әдістеме негіздері» / А., 2014
5. Ф. Шахин, Е. Базаров. «ҰБТ-ға дайындық оқулық тесті» / А., 2014

УДК 81

**AXIOLOGICAL DOMINANTS OF THE DISCOURSE ON CHILDREN'S
UPBRINGING BASED ON TV SHOWS AND PARENTING GUIDES**

Рысаева Е.А., 2 курс, иностранная филология, Костанайский региональный университет им. А.Байтурсынова

Монгилева Н.В., доцент, кандидат филологических наук, Костанайский региональный университет им. А.Байтурсынова

Human values and value orientations have always been one of the most important objects of study of philosophy, ethics, sociology and psychology at all stages of their formation and development as separate branches of knowledge. The purpose of this article is to identify the axiological dominants of the discourse on children's upbringing based on TV shows and parenting guides. We used the content analysis to find out about the purposes, messages, and effects of communication content. The statistical method helped us to collect, systematize process and interpret the data for scientific and practical conclusions. The study of TV shows and parenting guides as a communicative, linguosociocultural and linguistic phenomenon allows us to determine the set of priority values in human education, upbringing and self-development.

In the axiological worldview there are meanings which are especially important for any culture, i.e. axiological dominants, the combination of which forms a certain type of culture. Each cultural community and each human individually have their own value hierarchies, and any nation in its turn has a specific set of needs and its own notions of just which of them are most significant and which are not so essential. The system of value orientations provides a rough idea of the nature of the social relations' development and of the development trends of the society. Axiological dominants serve as the basis for motivating people's behavior.

There are different ways for conveying the axiological dominant. In order to highlight it the author uses quotes in which linguistic means indicate the subject of evaluation, evaluation and the object of evaluation. The subject of evaluation is expressed by a combination of a noun denoting the occupation of the subject and/or of a proper name. Evaluated value can be conveyed by means of various parts of speech, not only adjectives, but also nouns, as well as verbs containing negative or positive assessments. Since people, objects, phenomena, actions, etc., can act as an object of evaluation, various language units are used to designate them. [2]. The positive and negative assessments in the discourse can be realized simultaneously; they can also be realized implicitly and explicitly,